ئەمریکا و ئەنفال

نووسینی: سەمانسا پاوەر
وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: بەختیار کەریم

بەشی نۆزدەیەم

"قەرزەکانی ئەمریکا لەشێوەی گەرەنتیدا بۆ عێراق لە ساڵی 1983وە نزیک بە 5 بلیۆن دۆلار دەبوو. ئەم قەرزانە سکەی پارەیان بۆ حوسەین ئازاد دەکرد بۆ ئەوەی سوپا بەهێزەکەی مۆدێرنیزە و بەهێزتر بکات، لەگەڵ دروستکردنی زۆرتری چەکی بکوژی کیمیاییدا. لە کاتی داگیرکردنی کوەیتدا، دانەوێڵەی زۆری ئەمریکی هێشتا سوپای عیراقی تێردەکرد."

سەمانسا پاوەر لەم کتێبەدا

ئیسرائیل بسووتێنە، پردەکان بسووتێنە

لە سەرەتای ساڵی 1990دا ڕەفتارەکانی سەدام حوسەین هێند بێباک بوون، کە سەرۆک بوش ناچاربوو کار بکات بۆ پۆزش هێنانەوە بۆ پەیوەندییە گەرمەکان. لە مانگی سێدا عێراق ڕۆژنامەنووسێکی بریتانی لە سێدارەدا بە تاوانی ئەوەی کە سیخوڕی بۆ ئیسرائیل کردووە. ڕاپۆرتەکان، دەربارەی هەوڵەکانی عیراق بۆ بەهێزکردنی توانا ناوەکیی و کیمیاییەکانی دابارین. لە 2ی 4ی 1990دا سەدام حوسەین شومشێرەکانی لێکخشاند، لە گوتارێکیدا بۆ جێنراڵە گشتییەکانی سوپاکەی، ئەوەی پشتڕاست کرد کە عیراق چەکی کیمیایی

هەیە و هەڕەشەی لە ئیسرائیل کرد کە ئەگەر پەلاماری عێراق بدات: "پشت بە خوا، نیوەی ئیسرائیل دەرخواردی ئاگر دەدەین." ئەمە دواتر وەک گوتاری "ئیسرائیل بسوتێنە" ناسرا، هەروەها تووڕەیی تایبەتی ئەو ئەمریکیانەی پشتی ئیسرائیل دەگرن بۆ سەدام دەستەبەر کرد، بەتایبەتی سێناتۆری کۆماریی شاری نیو یۆرک ئەلفۆنس دیئەماتۆ کە زۆر بە پەلە گالبرێسی بانگکرد بۆ داڕشتنی یاسایەکی دیکەی سزاکان، کە ئەمەیان بە "ڕیزگرتنی عێراق لە یاسا نێودەوڵەتییەکانی 1990" ناسرا.

بەڕێوەبەریتی بوش بەردەوام بوو لە هیوا خواستن بەوەی کە سەدام چاک دەبێت. چەند سێناتۆرێکی کاریگەریش پشتگیرییان دەکرد. وەفدێکی کۆنگرێس، کە لە ناویاندا سێناتۆر (بۆب دۆڵ) و (ئالان سیمپسن)ی تیدابوو، لە ناوەڕاستی مانگی چواری 1990دا لە عێراق گەڕانەوە، پاش ئەوەی، بۆ ماوەی دوو کاژێر و نیو، چاویان بە سەدام حوسەین کەوتبوو. زۆر بە شانوباڵیدا هەڵیان دەدا، وەک سەرکردەیەک کە ئەمریکا دەتوانێت کاری لە گەڵدا بکات. لە چاوپێکەتنەکەدا سەدام سکاڵای کردبوو کە: "کەمپەینێکی بەرفراوان لە ئەمریکا و ئەوروپاوە لە دژی ئێمە بەڕێوەدەچێت." سێناتۆر دۆڵ دڵنیایی کردەوە کە: "لە سەرۆک بوشەوە نییە،" جەغتی لەوە کردەوە کە سەرۆک بوش ڤیتۆی هەر یاسایەکی ئابلۆقە دەکات، ئەگەر هەردوو ئەنجوومەکەی کۆنگرێس بڕیاریان لەسەردا. بەڵام تا دەهات بەرەنگارییەکەی کۆنگرێس فراوانتر دەبوو. لە کۆبوونەوەیەکی ئەنجوومەنی نوێنەراندا، نوێنەر لانتۆس، بەرەنگاری جێگرەوەکەی مێرفی بووەوە، جۆن کێلی کە جێگری وەزیر بوو بۆ کاروباری ڕۆژهەڵاتی نزیک، لانتۆس پێیادا هەڵشاخی: "لە چ کاتێکدا بەڕێوەبەرێتیی بوش لەوە تێدەگات کە سەدام پیاوێکی باش نییە؟" جۆن کێلی خۆی بە پێگەی ئەمریکیدا هەڵواسی: "ئێمە لەو بڕوایەداین کە هێشتا دەرفەت هەیە بۆ گۆڕانکاری پۆزەتڤ لە ڕەفتاری عێراقدا."

دژایەتی سێنات بەردەوام بوو لە بەکارهێنانی بەرهەمداریی، چەوتیی و زیان وەک بناغە بۆ بەردەوامیدان بە بێدەنگییان. بەڵام هەندێک وەئاگا هاتبوونەوە بۆ هەستکردن بە کاریگەرییە مرۆیی و ئاسایشییەکانی ڕێگەدان بە سەدام بۆ سەپاندنی مەرجەکانی پەیوەندییەکە. لە ساڵی 1990دا ئەو شتانەیان دەگوت کە لە ساڵی 1988دا نەیاندەگوت. سێناتۆر ولیام کۆهین، باسی لە ترسنۆکی ئەمریکا دەکرد: "ئەوە بۆنی نەوت و ڕەنگی پارەیە کە پرنسیپڵەکانمان دەپووکێنێتەوە." بۆ ئەو سێناتۆرانەی کە دەیانوت ئابلۆقەی تاکلایەنە هیچ دەستکەوتێکی باشی نابێت، کۆهین دەیوت کە ئەگەر ئەمریکا پەنای گرت لە سزادانی سەدام لە ترسی ئەوەی کە هاوپەیمانەکانی هەمان کار ناکەن، "کەواتە ئێمە تەنها ئەو ئارگومێنتەمان بۆ ماوەتەوە کە دەڵێت شوێن مێگەل بکەون، شوێنی بکەون تا ئەو جێگایەی سەدام حوسەین نان بدەین، لەکاتێکدا ئەو بەردەوامە لە کوشتار، پەلامار، یان زۆر بە سانایی هەڕەشەی کردنیان دەکات." کۆهین بەر لە دەنگدانی سێنات لەسەر یاسای سزا نوێیەکان لە 27ی 7دا هیتلەری یادهێنایەوە: "لە قۆناغێکی مێژووەکەماندا گوێمان لە تەپە تەپی چەترەکەی نێڤیڵ چەمبەرلەین[1] بوو لەسەر شۆشتە بەردینەکانی میونیخ. ئێستا وا خەریکە گوێمان لە فڕەی تراکتۆر دەبێت لەسەر خشتەکانی بەغداد." سێناتۆر نانسی کاسباوم لە (کەناساس)ەوە، کە ساڵانە یەک ملیۆن تەن گەنمی بۆ عێراق دەنارد، پشتگیری خۆی نیشاندا. سێانتۆر نانسی بە ڕاپۆرتەکەی ئەمنستی ئینتەرناشناڵ هەستی بزوابوو، کە باسی لە پێشێلکردنی مافی مرۆڤی منداڵان دەکرد، هەروەها تووڕەش بوو لە خوێنساردیی سێنات بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی سەدام حوسەین، لە وتەیەکی بەناوبانگدا ڕایگەیاند کە هەرێمەکەی هەرێمێکی کشتوکاڵییە یان نا، پێویستە کەنساس پشتگیری یاسای سزاکان بکات. خانم نانسی وتی"من ناتوانم بڕوا بکەم، کە هیچ جوتیارێک لەم وڵاتەدا بیەوێت بەرهەمەکەی بنێرێت بۆ وڵاتێک کە چەکی کیمیایی بەکارهێناوە، بۆ وڵاتێک کە منداڵەکانی خۆی بریندار دەکات و ئەشکەنجە دەدات." سێنات لە 27ی 7ی 1990دا دەنگی لەسەر

[1] نێڤیڵ چەمبەرلەین، سەرۆک وەزیرانی بریتانی بوو لەنێوان ساڵانی 1937 بۆ 1940دا. لەساڵی 1938دا، ڕێککەوتنێکی لەگەڵ هیتلەر مۆرکرد کە هەندێک لەو زەویانەی بە ئەلمانیا بەخشی کە دایشتوانەکەی ئەلمانی زمان بوون، ئەمە بە ڕێککەوتننامەی میونیخ ناسراوە و سێناتۆر ولیام کۆهینیش مەبەستی ئەو کوبوونەوەیە کە وەک خاڵێکی ڕەش بە ڕووخساری بریتانیەکانەوە دیارە کە لە کاتی جینۆسایدی جوولەکەکاندا ڕێککەوتنیان لەگەڵ هیتلەر و مۆسۆلینی ئیمزا دەکرد. ئەوەی بەغداد و فڕەی تراکتۆریش مەبەستی داوای بازرگانە ئەمریکەکانە بۆ بەردوام بوونی هاوکاری لەگەڵ عێراق تەنانەت لە سەردەمی جینۆسایدیشدا. وەرگێڕ

چاکسازییەکەی (دیئەمۆتۆ)دا. کە ڕێگەی لە ئەمریکا دەگرت لە زیادکردنی هەر هاوکارییەکی دارایی و کشوکاڵیی، هەروەها لە فرۆشتنی چەک بە عێراق، مەگەر سەرۆک دڵنیایی بدات کە عێراق "بەئاشکرا ڕێز دەگرێت" لە چەند ڕێککەوتننامەیەکی نێودەوڵەتی بۆ مافەکانی مرۆڤ، لەناویاندا جارنامەی جینۆساید. سێنات گفتوگۆیان لەسەر چاکسازییەکی دیکە کرد کە لەلایەن سێانتۆری تێکساس (فیلَ گرام)ەوە پێشکەش کرابوو، کە ڕێگەی بە سەرۆکی ئەمریکا دەدا بۆ پشتگوێخستنی بڕگەکانی یاساکە ئەگەر لەو بڕوایەدا بوو کە سزاکان زیان بە کەرتەکانی بازرگانی و کشتوکاڵی دەگەیەنن، زیاتر لەو زیانەی بە عێراقی دەگەیەنن.

هەفتەیەک پاش دەرچوونی یاساکە لە سێنات، عێراق کوەیتی داگیرکرد، سەدام حوسین، عەلی حەسەن ئەلیمەجید (عەلی کیمیایی)، وەک سوپاسالاری کوەیتی داگیرکراو دەستنیشان کرد.

پاش چەند کاژێرێک لە داگیرکردنی کوەیت لەلایەن عێراقەوە، پێشنیارە لە مێژینەکەی نوینەر بێرمان بۆ نەهێشتنی هاوکاریی دارایی بۆ هاوردن و ناردن لەگەڵ عێراقدا بە کۆی دەنگ لە ئەنجوومەن دەرچوو. لەو کاتەدا هیچ کەس ڕەخنەی لە پێشنیارەکە نەگرت. سنووربەزاندن و داگیرکردنی کوەیت شکاندنی سەروەریی دەوڵەتێکی هاوپەیمانی ئەمریکا و هەرەشە بوو بۆسەر هاتنی نەوت. فاسکاڵ، سەرۆکی کۆمیتەی کاروبارە دەرەکییەکانی ئەنجوومەنی نوێنەران، فەرمانێکی بەرێوەبەریی دەرکرد، کە بە قەڵەمی سەرۆک بوش نووسرابوو، کە داوای ئابلۆقەی ڕەهای دەکرد لەسەر عێراق، لەگەڵ دەستبەسەرداگرتنی هەموو سەروەتەکانی لە ئەمریکا.

قەرزەکانی ئەمریکا لەشێوەی گەرەنتیدا بۆ عێراق لە ساڵی 1983ەوە نزیک بە 5 بلیۆن دۆلار دەبوو. ئەم قەرزانە سکەی پارەیان بۆ حوسەین ئازاد دەکرد بۆ ئەوەی سوپا بەهێزەکەی مۆدێرنیزە و بەهێزتر بکات، لەگەڵ دروستکردنی زۆرتری چەکی بکوژی کیمیاییدا. لە کاتی داگیرکردنی کوەیتدا، دانەوێڵەی زۆری ئەمریکی هێشتا سوپای عیراقی تێردەکرد.

ماوێتی

مافی کۆپیکردنی ئەم بەرهەمە بۆ ماڵپەڕی دەنگەکان و وەرگێڕ پارێزراوە. بۆ پەیوەندیی:

ماڵپەڕی دەنگەکان:
dangakan@yahoo.ca
goran@dengekan.com

وەرگێڕ:
bakhtyarkarim@hotmail.com